

PHILOLOGICAL SCIENCES

УДК 811.111'276

ЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕБОНІКИ ЯК АФРОАМЕРИКАНСЬКОГО ЕТНОСОЦІОЛЕКТУ

Велика Аліна Михайлівна,

к.п.н., доцент

Кальмус Олександра Андріївна

Студентка

Житомирський державний університет імені Івана Франка

м. Житомир, Україна

Анотація: Стаття присвячена лінгвістичному аналізу ебоніки – афроамериканського варіанту англійської мови (AAVE), що сформувався в умовах специфічного соціально-культурного середовища і досі залишається предметом наукових та суспільних дискусій. Розглянуто три конкуруючі гіпотези походження AAVE: креольську, регіональну та соціолінгвістичну – а також резонансну Оклендську резолюцію 1996 року як поворот у публічному осмисленні статусу цього різновиду мовлення. На матеріалі численних досліджень описано фонетичні риси (редукція кінцевих кластерів, th-fronting, pin-pen merger, r-lessness), граматичні особливості (habitual be, делеція копули, множинне заперечення, негативна інверсія, маркери BIN, done, finna) та лексичний рівень – від африканських слів у загальному вжитку до механізму семантичної інверсії і глобального поширення через хіп-хоп. Дослідження підтверджує: ебоніка є граматично повноцінною системою, а не відхиленням від норми, і її вплив на сучасну мову стрімко зростає.

Ключові слова: Ебоніка, афроамериканська англійська мова, AAVE, етносоціолект, фонологія, граматика, аспектуальність, хіп-хоп, мовна

ідентичність, мовна дискримінація.

Постановка проблеми. Грудень 1996 року. Шкільна рада Окленда, Каліфорнія, ухвалює рішення, яке сколихнуло всю Америку: ебоніка проголошується рідною мовою афроамериканських учнів. Газети підняли шалений галас, комедіанти знущались, а лінгвісти намагались пояснити: за цим рішенням є науковий сенс. Той епізод наочно показав – питання про статус афроамериканського мовлення ніколи не зводиться лише до лінгвістики.

Сама назва явища змінювалась кілька разів. Negro English, Black English, Ebonics, African American Vernacular English (AAVE), і в найновіших роботах – African American Language (AAL). Кожне перейменування відображало зміну наукового погляду: від опису того, що не так, до визнання самостійної системи. Більшість сучасних дослідників послуговується терміном AAVE, хоча частина вважає, що навіть він підкреслює похідність, а не незалежність.

Актуальність теми визначається насамперед освітньою проблематикою. Для афроамериканських дітей, чийм рідним мовленням є AAVE, школа нерідко стає місцем, де їм кажуть: ви говорите неправильно. Задokumentовані наслідки – академічне відставання й відчуження від навчання [1]. Але ебоніка давно вийшла і за межі шкільного класу: слова "lit", "woke", "flex", "no cap" знає весь англomовний інтернет. Це робить проблему не суто американською, а глобальною.

Не можна оминати й термінологічний аспект. Перехід від "Negro English" до "AAL" фіксує принципову зміну підходу: замість опису через відхилення від норми – визнання власної системи. AAVE існує вже кілька століть, тоді як академічна дискусія про його природу триває без завершення. Очевидно, що мовну систему зберігають й відтворюють соціальні умови: групова ідентичність, географічна концентрація, культурна пам'ять.

Аналіз досліджень і публікацій. Наукова увага до AAVE розгорілась у 1960-х – рівно тоді, коли Америка переживала рух за громадянські права. Не

випадково: мова стала одним із полів боротьби. Вільям Лабов вийшов на вулиці Гарлема з магнітофоном і зробив те, що тоді здавалось радикальним: просто уважно записав і описав живе мовлення. Висновок [1] – у AAVE є власна граматика, вона послідовна. Це поклало край погляду, ніби мовлення афроамериканців є зіпсованою стандартною мовою.

Ліза Грін у монографії [2] дала найповніший системний опис фонології й граматики AAVE. Паралельно Женева Смізермен [11] показала, що за цим мовленням стоїть власна риторична культура – сигніфікація, проповідницький стиль, вербальні змагання. Дефіцитним це назвати неможливо. Марсілієна Морган [3] ще далі просунулась в аналізі дискурсивних практик: способи конструювання ідентичності через мову виявились не стихією, а складно організованою жанровою системою.

Джон Бо [4] вивів проблему з університетських аудиторій. Його концепція мовного профілювання зафіксувала: дискримінація за акцентом при найманні на роботу й оренді житла – не виняток, а задокументована практика. Роботодавці й орендодавці реагують на звук голосу раніше, ніж бачать резюме. Джон МакВортер [5] ставить питання ще різкіше: AAVE фактично є окремою мовою, і лише суспільні стереотипи заважають назвати речі своїми іменами.

Колективна монографія за редакцією Соні Ленхарт [8] зводить ці нитки разом: соціоісторичний контекст, граматичний опис, освітні виклики та літературне використання AAVE – усе в одному виданні. Серед найновіших праць 2024 року: Нанді Сімс [6] дослідила діяхронічну варіативність дієслівних форм у ранній AAVE, Собін [7] проаналізував синтаксичний статус BIN і habitual be. Гострий есей Пулума [12] завершує дискусію про помилки конкретно: те, що шкільна нормативістика вважає неграмотністю, при системному аналізі виявляється закономірним явищем.

Спільне, що об'єднує усі ці роботи, – прагнення підходити до предмета через його власну логіку, а не зверху вниз з усталеного уявлення про правильну мову. Опис явища зсередини спільноти, а не його оцінка з позиції стороннього спостерігача – ось що визначає весь подальший напрямок галузі.

Мета і завдання дослідження. Метою статті є комплексний аналіз лінгвістичних особливостей ебоніки як афроамериканського етносоціолекту. Для цього розглянуто питання її походження та статусу, описано системні фонетичні, граматичні й лексичні риси, а також з'ясовано роль AAVE у сучасному соціокультурному та освітньому контексті. Об'єкт дослідження-афроамериканська англійська мова як соціолінгвістичний феномен, предмет – її системні особливості на різних рівнях.

Виклад основного матеріалу.

1. Питання походження та статусу ебоніки.

Три гіпотези – три способи дивитись на одне й те саме. Згідно з креольською версією, AAVE має коріння у піджинних і креольських різновидах мовлення, що виникали в умовах вимушеного контакту між африканськими невольниками й англomовними колоністами. Певні граматичні риси ебоніки справді нагадують карибські креоли: делеція копули та окремі аспектуальні конструкції мають відповідники в ямайському та гаїтянському креолях. Якщо ця версія правильна, AAVE – не різновид англійської, а мова, що лише зовні на неї схожа.

Регіональна гіпотеза прив'язує ебоніку до конкретного ареалу – американського Півдня. Дифтонги, *pin-pen merger*, монофтонгізація [aj] – усе це є і в мовленні білих мешканців Півдня. Звідси висновок: AAVE сформувалась у тому ж регіональному середовищі, що й інші південні говірки, тільки в умовах расової сегрегації набула специфічного характеру. Ця теорія добре пояснює перетини між ебонікою і *southern American English*, але не відповідає на всі питання.

Соціолінгвістичний підхід робить акцент не на походженні, а на умовах існування: сегрегація, *inner cities*, обмежений доступ до освіти й зайнятості підтримували стабільну мовну норму всередині спільноти [8]. Чим щільніша ізоляція – тим чіткіші контури. Саме цей підхід отримав підтримку від даних про дивергенцію: Лабов та інші зафіксували, що у 1980–90-х AAVE не зближувалась зі стандартною американською англійською, а відходила від неї.

Масові медіа, як виявилось, самі по собі не стирають мовних кордонів.

Оклендська резолюція 1996 року не вирішила питання про статус AAVE, але змусила всіх висловитись. Рада шкільного округу хотіла одного: щоб учителі розуміли – для їхніх учнів AAVE є рідним мовленням, а не помилковою англійською. Ідея полягала у використанні AAVE як педагогічного містка до стандарту, а не у відмові від нього. Лінгвістичне товариство Америки підтримало рішення як лінгвістично та педагогічно обгрунтоване [9]. Широка публіка відреагувала переважно негативно. Сама ця реакція – лінгвістичний факт: статус мови визначається не тільки описом, а й владними відносинами.

Суперечка навколо Окленда зробила очевидним і термінологічний тупик. Частина дослідників наполягає на переході від AAVE до AAL (African American Language), щоб наголосити на самодостатності системи, а не на її відношенні до стандарту, від якого вона нібито відхиляється. Назва – це вже позиція.

2. Фонетичні особливості.

Поширена хибна думка: фонетика AAVE нібито спрощена. Насправді редукція кінцевих консонантних кластерів – "test" перетворюється на "tes", "cold" на "col", "best" на "bes" – підпорядковується чітким дистрибуційним правилам. Редукція переважає перед приголосними наступного слова і помітно рідшає перед голосними. Це не лінощі вимовляти – це фонологія з передбачуваними закономірностями, яку можна описати і де правила мають передбачувану природу.

Th-fronting дає ще кілька прикладів: "these" перетворюється на "dese", "they" на "dey", "three" на "free". Цей самий процес є у лондонському кокні та в карибських діалектах. Ареал явища куди ширший, ніж одна соціальна група, – і це ускладнює суто соціальні пояснення. Носії AAVE часто вільно перемикаються між [ð] і [d] залежно від ситуації спілкування – власне, це і є ознакою розвиненої мовної компетентності.

У вокалізмі pin-pen merger означає, що "pin" і "pen" перед носовими приголосними стають омофонами. Монофтонгізація [aj] у певних позиціях зближує "time" і "tam". Обидва явища частково збігаються з фонологією

Southern American English, підтримуючи регіональну складову в поясненні витоків AAVE. Голосні в AAVE мають власну систему варіантів, яка при уважному вивченні виявляється стрункою та передбачуваною.

R-lessness – ослаблення чи зникнення [r] після голосних – одна з найстабільніших рис ебоніки: "car" звучить як "cah", "sister" як "sistah". Парадокс: бостонський і нью-йоркський діалекти теж r-less, і нікому не спадає на думку вважати їх ознакою неосвіченості. Ебоніці такої поблажки не роблять, хоча підстав для різного ставлення немає жодних.

Окрему роль відіграє просодика – наголос та інтонація. В AAVE є характерне перенесення наголосу: "POlice" замість "poLICE", специфічне маркування фокусу в питаннях і висловлюваннях. Ці ритмічні й мелодійні патерни несуть соціальне й прагматичне навантаження і найважче піддаються системному опису. Вони ж найважче засвоюються тими, хто намагається відтворювати AAVE зовні.

Важливо розуміти: жодна з перелічених рис не є ізольованою примхою. Вони формують взаємопов'язану фонологічну систему, де кожне правило має свою дистрибуцію, обмеження і контекст. Саме ця системність відрізняє AAVE від довільної суміші відхилень і робить її предметом серйозного лінгвістичного дослідження.

3. Граматичні особливості.

Джеффри Пулум написав лаконічно: "African American English is not Standard English with mistakes" [12]. Це звучить очевидно – але якщо врахувати, як часто ми чуємо протилежне у повсякденному дискурсі, стає зрозуміло, чому ця теза досі потребує повторення.

Habitual be – найяскравіший приклад граматичної насиченості AAVE. "She be working late" означає: вона, як правило, затримується. Не зараз конкретно – а регулярно, у звичайному режимі. Стандартна американська англійська не має граматикизованої форми для позначення регулярності: доводиться вдаватись до лексики – "usually", "tends to", "typically". В AAVE для цього є окрема дієслівна форма. Це перевага, а не брак [2].

Делеція копули виглядає як пропуск слова. "He tall", "They coming" – наче щось забули. Але тут діє той самий принцип, що й у скорочених формах GAE: копулу можна прибрати саме там, де в стандартній мові допустиме скорочення. "He's tall" → "He tall" – логіка та ж. А от у фінальній позиції ("Yes, he is") ні скорочення, ні делеція неможливі. Обмеження збігаються – це системна закономірність, а не довільне пропускання слів.

Множинне заперечення – "I don't know nothing", "Can't nobody tell me that" – норма в іспанській, французькій, португальській, усіх слов'янських мовах. Заборона на подвійне заперечення в англійській – умовність шкільної граматики, що сягає латинської традиції. AAVE іде разом з більшістю мов світу. Поруч функціонує негативна інверсія: "Don't nobody know that"-заперечення виноситься перед підметом. Синтаксично обумовлена конструкція, а не хаос.

Три видових маркери AAVE не мають прямих аналогів у GAE. Compleitive done: "He done left already" – він пішов, і це актуальний факт теперішнього моменту. Stressed BIN: "She BIN married" – вийшла заміж давно і досі в шлюбі; BIN фіксує, що ситуація тривала довго і є актуальною. Finna (від "fixing to"): "I'm finna leave" – збираюся піти зараз-зараз, з відтінком невідворотності. GAE для всіх цих значень мусить описуватись лексично [7].

AAVE також не використовує -s у третій особі однини: "She walk", "He know". Разом з habitual be це утворює розгалужену аспектуальну систему: habitual be позначає регулярну дію, нульова форма без be – поточну, а одноразові події передаються іншими конструкціями. У стандартній англійській таке розрізнення вимагає лексичного уточнення, а не граматикалізованої форми.

4. Лексичні особливості.

Чи знаєте ви, що "jazz", "banjo", "yam", "okra", "tote", "gumbo" – слова з мов Західної Африки? Більшість носіїв стандартної англійської про це не підозрює. Афроамериканська лексична спадщина давно вмонтована в загальний вжиток – без підпису автора, без визнання джерела.

Власне словниковий фонд AAVE виробив механізм семантичної інверсії: "bad" = чудовий, "sick" = вражаючий, "wicked" = неймовірний, "cold"=надзвичайно крутий. Це counter-language – спосіб спілкуватись так, що стороння людина не відразу розуміє сенс. Коріння тягнеться до часів рабства, коли двозначність мови була способом захисту й комунікації поза наглядом.

Хіп-хоп із кінця 1970-х перетворився на головний канал лексичного поширення. "Lit", "woke", "slay", "flex", "deadass", "no cap" – спочатку внутрішньогруповий код, потім американський молодіжний сленг, потім глобальний інтернет-лексикон. Але тут є суттєвий нюанс: коли слово виходить у широкий ужиток, його афроамериканське коріння лишається за кадром. Таке явище описують як cultural appropriation [3] – культурний продукт привласнюється, тоді як спільнота-автор продовжує зазнавати дискримінації за ті самі мовні риси.

Окремі лексеми AAVE виявляють цікаву прагматичну насиченість. Слово "lowkey" – не просто тихо або непомітно, а відтінок особистого визнання із елементом небажання це розкривати. "Slay" – не просто вразити, а виконати щось із блискучою впевненістю. "On fleek" – ідеальність у деталях. Ця семантична тонкість не є випадковою: вона свідчить про розвинену прагматичну культуру носіїв.

Словотворення в AAVE відбувається швидко: скорочення ("fam" від family, "bae" як усічення або акронім), конверсія ("to ghost someone" – зникнути з чийогось життя), переосмислення звичних слів. AAVE посідає значне місце і в літературній традиції: Зора Ніл Гарстон, Ленгстон Г'юз, Тоні Моррісон та Август Вілсон свідомо вводили риси AAVE у свої тексти як художній вибір, а не як незнання норми.

5. Соціокультурний вимір.

Молодь у Японії, Швеції, Нігерії – нерідко без жодного уявлення про американську расову історію – відтворює фонетичні й лексичні риси ебоніки, засвоєні з музики й відео. Ебоніка стала мовою-брендом. У власній країні при цьому носіям ебоніки регулярно відмовляють у найпростішому.

Дані Джона Бо [4] це документують: у контрольованих телефонних дослідженнях однакові запити на оренду житла, зроблені з акцентом AAVE, отримували відмов помітно більше, ніж ті самі запити зі стандартним акцентом. Акцент стає заміником раси – і дискримінація йде за ним.

Напруження між глобальним впливом і локальною дискримінацією визначає один із головних парадоксів становища AAVE. Частина дослідників розцінює це як прояв символічного насильства: мовлення спільноти використовується як культурний капітал у масовій культурі, тоді як носіям часто закривають доступ до тих самих інституцій.

В освітній сфері дискусія триває. Після Оклендської резолюції кілька шкіл і дослідницьких груп запровадили підходи, засновані на контрастивному аналізі: замість виправлення учням показували різницю між двома системами. Дані Рікфорда та інших [10] свідчать: такий підхід дає кращі результати з грамотності без приниження мовної ідентичності учнів.

Соціальні мережі – TikTok, Twitter/X, Instagram – дали ебоніці нову швидкість поширення. Але 2024 рік виявив нову грань проблеми: дослідники встановили, що великі мовні моделі (LLM) систематично оцінюють тексти мовою AAVE як менш грамотні або пов'язують їх із негативними характеристиками. Суспільні упередження відтворились у програмному коді.

Паралельно відбувається зворотній рух: окремі фонетичні й лексичні риси AAVE проникають у мовлення молоді різних спільнот у великих містах-те, що лінгвісти описують як *dialect leveling* через культурний контакт. Межа між варіантом і мейнстримом поступово стає прозорішою, і вектор впливу дедалі частіше спрямований в обидва боки.

Висновки.

Ебоніка є граматично повноцінною, внутрішньо послідовною мовною системою – і це не оціночне судження, а результат десятиліть польових досліджень. *Habitual be*, делеція копули, множинне заперечення, негативна інверсія, маркери BIN, *done*, *finna* відображають системні закономірності, а не довільні відступи від норми. У деяких аспектах – зокрема в аспектуальній

деталізації – AAVE граматично точніша за GAE.

Три теорії походження AAVE не стільки суперечать одна одній, скільки описують різні шари того самого процесу. Креольська версія пояснює граматичні паралелі з контактними мовами, регіональна – фонологічні збіги з Півднем, соціолінгвістична – чому AAVE зберегла й посилила свою відмінність від стандарту попри масові медіа. Дані про дивергенцію, зафіксовані Лабовим та іншими, є головним аргументом на користь останнього підходу.

Глобальний культурний вплив AAVE через хіп-хоп і цифрові медіа – очевидний факт. Але він існує на тлі реальних нерівностей: у доступі до житла, зайнятості й освіти акцент досі відіграє роль маркера. Наукове визнання AAVE як системи має практичний вимір: підходи до навчання, засновані на розумінні двох систем, а не виправленні однієї, дають кращі результати. Ця різниця важлива для мільйонів учнів.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з функціонуванням AAVE в цифровому дискурсі й соціальних мережах, упередженістю алгоритмів штучного інтелекту щодо ебоніки, її впливом на молодіжне мовлення в неангломовних країнах та з освітньою проблематикою – зокрема, питаннями двосистемної грамотності в школах із переважно афроамериканськими учнями.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Labov W. Language in the Inner City: Studies in the Black English Vernacular. Philadelphia : University of Pennsylvania Press, 1972. 412 p.
2. Green L. J. African American English: A Linguistic Introduction. Cambridge : Cambridge University Press, 2002. 285 p.
3. Morgan M. Language, Discourse and Power in African American Culture. Cambridge : Cambridge University Press, 2002. 187 p.
4. Baugh J. Linguistics in Pursuit of Justice. Cambridge : Cambridge University Press, 2020. 192 p.
5. McWhorter J. Talking Back, Talking Black: Truths About America's

Lingua Franca. New York : Bellevue Literary Press, 2017. 128 p.

6. Sims N. Verbal -s Variation in Earlier African American English. *Journal of English Linguistics*. 2024. Vol. 52. DOI: 10.1177/00754242241266851.

7. Sobin N. The Lexical Source of BIN and Habitual BE in African American English. *Syntax*. 2024. DOI: 10.1111/synt.12269.

8. Lanehart S. L. (Ed.) *The Oxford Handbook of African American Language*. Oxford : Oxford University Press, 2015. 848 p.

9. Linguistic Society of America. Resolution on the Oakland "Ebonics" Issue. January 1997. URL: <https://www.linguisticsociety.org/resource/lsa-resolution-oakland-ebonics-issue-original-1997> (дата звернення: 20.05.2026).

10. Rickford J. R. Labov's contributions to the study of African American Vernacular English. *Journal of Sociolinguistics*. 2016. Vol. 20, No. 4. P. 485-510.

11. Smitherman G. *Talkin' and Testifyin': The Language of Black America*. Boston : Houghton Mifflin, 1977. 284 p.

12. Pullum G. K. African American Vernacular English is not Standard English with mistakes. In: Wheeler R. S. (Ed.) *The Workings of Language*. Westport : Praeger, 1999. P. 39-58.